

Emina CĂPĂLNĂȘAN
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

Aspectele culturale – factor stimulativ în învățarea limbii române ca limbă străină

Abstract: (*Cultural Issues – an Appealing Frame for Teaching Romanian as a Foreign Languages*)

Our paper starts with the question how to expose students (levels B1-B2) to the cultural background of the language they are studying without them having the necessary level to understand several connotations and the complete frame of understanding the typical cultural and traditional elements. Nevertheless, a text covering cultural issues might be more interesting and might turn a simple starting-point discussion into a more animated and realistic dialogue. Thus, our target is to present a text that would help students get an insight of the Romanian culture, but which could also be used as a frame for reaching grammatical structures and vocabulary acquisition. Moreover, the paper's objective is to list the steps of tailoring such a course that comprises both grammatical and vocabulary issues and cultural ones. Last, but not least, our aim is to investigate if a culturally loaded text could be exploited in a language course.

Keywords: *Romanian as a foreign language, cultural aspects, exercises, text, vocabulary acquisition*

Rezumat: Lucrarea noastră pornește de la întrebarea cum să îi expunem într-un cadru instituțional pe studenții străini (nivelurile B1-B2) la backgroundul cultural al limbii pe care o învață, fără ca ei să aibă nivelul necesar înțelegerii expresiilor sau a conotațiilor și cadrul complet de interpretare a unor aspecte culturale. Totuși, un text cu elemente culturale ar putea fi mai interesant și ar putea transforma o simplă discuție de început într-un dialog animat și realist. Așadar, scopul nostru este de a prezenta un text care le-ar permite studenților să cunoască România, dar care ar putea fi și un pretext al achiziției elementelor de gramatică și de vocabular. Ne propunem, de asemenea, să vedem care sunt pașii elaborării unui astfel de curs care cuprinde atât chestiuni de limbă, cât și elemente de cultură și civilizație. Nu în ultimul rând, dorim să vedem dacă se susține ideea exploatarea unui text bogat cultural la un curs de limbă.

Cuvinte-cheie: *LR ca LS, aspecte culturale, exerciții, text, achizițiile lingvistice*

Articolul nostru pornește de la următoarea întrebare: *Cum putem să îi expunem* (într-un cadru instituțional) *pe studenții de la Programul pregător de limbă română pentru cetățenii străini*¹ (nivelurile B1-B2) *la backgroundul cultural al limbii pe care o învață?* Dificultatea unui astfel de demers are la bază faptul că studenții nu au nivelul de limbă necesar înțelegerii expresiilor sau a conotațiilor și cadrul complet de interpretare a unor aspecte culturale. În acest context apare următoarea provocare: identificarea unui text cu elemente culturale care să permită transformarea unei simple discuții de început într-un dialog animat și realist, culegerea unui text care le-ar permite studenților să cunoască România, tradițiile și mentalitatea, umorul și raportarea noastră

¹ V. <https://litere.uvt.ro/wp-content/uploads/2014/07/2019-2020-Planul-de-invatamant-PPLRCS.pdf>.

la diverse aspecte ale vieții (culturale), care să fie potrivit și pentru achiziția elementelor de gramatică și de vocabular. Ideea exploatării unui text cultural la un curs de limbă are ca obiectiv oferirea unui model de analiză, de cunoaștere, de interpretare a unor chestiuni de limbă și a unor elemente de cultură și civilizație.

Aspectele culturale, dincolo de asigurarea unei integrări reale, sunt mereu interesante, pentru că se prefigurează sau se desprind din texte cotidiene sau conversații libere (v. Bărdășan, Căpălășan 2018, 123). Prin urmare, „textele-suport pentru lecțiile de gramatică și/sau vocabular, dar și pentru exercițiile care urmăresc dezvoltarea competenței de comunicare trebuie să reflecte situații autentice cu care studentul se poate întâlni în interacțiunile sociale cotidiene și să aibă în conținutul lor, în același timp, elemente de cultură/civilizație românească” (*ibidem*, 124). Mai mult decât atât, folosirea unui text care nu e fabricat după principiul integrării uneori forțate a unor chestiuni de limbă, ci a unui text care se dorește a fi descoperit și integrat în scenariul didactic după principiul accesării și extragerii unor chestiuni de limbă prin raportarea la un întreg susține următoarea idee: „gramatica unei limbi străine nu trebuie privită ca set de reguli și excepții de la reguli care trebuie memorate, ea fiind în esență un mecanism de punere în mișcare a limbii care facilitează comunicarea vorbitorilor. Prin urmare, învățarea unei limbi nu înseamnă însușirea unor reguli ortografice/ortoepice/de punctuație/gramaticale, la care se adaugă, poate, mai multe excepții. De asemenea, fluenta într-o limbă străină nu se dobândește prin rezolvarea unor exerciții de gramatică (în mod individual, consecutiv, într-un ritm previzibil și monoton), iar un curs practic nu presupune întâlnirea cu exerciții bazate pe aplicarea mecanică a unor elemente teoretice. În felul acesta, elemente precum problematizarea, înțelegerea, personalizarea sunt complet ignorate. A vorbi despre o regulă e o coordonată insuficientă, a-l implica pe cursant înseamnă deja un pas spre înțelegere.” (Căpălășan, Pop 2018, 179).

Ideea exploatării unui text cu elemente culturale ar răspunde necesității de a depăși atingerea unei singure competențe – cea lingvistică și ar completa schema de identificare a competențelor, adăugând competența culturală/interculturală, contribuind astfel la dobândirea capacității de adaptare la un nou background cultural, crescând abilitățile de relaționare și de reacționare. În acest cadru descriptiv-didactic, sunt făcuți primii pași înspre adaptare/integrare, întrucât vorbim de îndeplinirea următoarelor cerințe ale realității individului comunicator:

→ sensibilizarea culturală: aprecierea importanței exprimării creative a ideilor, a experiențelor și a emoțiilor prin intermediul diferitelor medii, incluzând muzica, literatura, tradiția;

→ activarea competențelor de expresie și de manifestare culturală, însemnând aprecierea critică și estetică a unei exprimări artistice, participarea la diverse evenimente specifice contextului cultural, înțelegerea fenomenelor, adoptarea lor.

Cu alte cuvinte, într-o situație reală de comunicare sunt materializate toate cele trei categorii de competențe: LINGVISTICE – COMUNICARE SCRISĂ ȘI ORALĂ, DE RELAȚIONARE ȘI DE REACȚIONARE, DE ADAPTARE LA UN NOU BACKGROUND CULTURAL, iar studentul, ca făcând parte (chiar provizoriu) dintr-

o comunitate, trebuie să le dobândească. Răspunsul la întrebările: Cum pot fi ele dobândite? Cum să poți să vorbești? Cum să poți să relaționezi? Cum să poți să reacționezi? Cum să poți să te adaptezi? ar putea fi dat ca urmare a aplicării următorului principiu: inserția aspectelor de natură culturală în predare, având ca obiective: informarea → percepția → conștientizarea → cunoașterea → integrarea. Avantajele sunt, fără doar și poate, următoarele:

- acces la cultura țării a cărei limbă se învață;
- alternarea tipurilor de discurs: colocvial vs formal/oficial;
- comparația/identificarea unor similitudini cu propria cultură; înțelegerea unor fenomene/practici noi; găsirea unor explicații pentru anumite fapte de limbă.

Seria argumentelor ar putea fi completată preluând anumite modele străine și întărind unele tipare autohtone.

„It is so much interrelated that without understanding properly the cultural setting and social behaviour of a language use, it leads to **misinterpretation** and **breakdown** in the language communication, or it may result into errors and misunderstanding because language is not simply sending or receiving information but it functions as a social behaviour in certain cultural context.” (Emmitt, Pollock, Komesaroff 2003), se arată într-un studiu dedicat învățării limbilor. Se insistă și asupra necesității de a integra elementul cultural în procesul de predare-învățare, întrucât contribuie la dezvoltarea competenței în comunicarea interculturală: „teaching culture of a target language is unquestionably important for the development of competence in intercultural communication” (*ibidem*).

Inna Negrescu-Babuș privește procesul de predare și învățare a limbilor străine ca dialog intercultural și, căutând să determine rolul dimensiunii interculturale în învățarea unei limbi străine, se oprește asupra pedagogiei interculturale, disciplină ce a luat naștere în Franța anilor '70, având un scop bine definit: evitarea șocului cultural ca urmare a întâlnirii noului context. Cercetătoarea vorbește în studiul dedicat *perspectivei interculturale în predarea limbilor străine* despre *disonanța cognitivă*, fenomen descris ca relație de dezacord, de contradicție, de opoziție (Negrescu-Babuș, 112). Pentru a depăși instalarea unor bariere, elevul/cursantul/studentul trebuie să aibă competențele necesare pentru a identifica, recunoaște și interpreta în mod corect atitudinile și comportamentele interlocutorului său referitoare la gestică, elemente istorice sau culturale. În aceste condiții, cercetătorii din domeniu propun conceptul de *învățare socială* (*ibidem*, 113). „Perspectiva interculturală propune o competență de comunicare bazată pe abilitatea interlocutorilor de a identifica și utiliza corect aspectele culturale în interacțiunile lingvistice” (*ibidem*, 114). În același studiu se ajunge la concluzia că, în acord cu spațiul temporal în care trăim, manualele de limbi străine trebuie „să prezinte elementele culturale într-un spațiu mult mai larg, fără să se limiteze doar la aspecte ale cunoașterii enciclopedice (patrimoniul cultural, arhitectural, artistic, turistic al unei țări), ci să introducă și elemente de antropologie, prezentând practici ale vieții

cotidiene, obiceiuri și tradiții, felul în care funcționează relațiile familiale, sociale” (*ibidem*).

Ne propunem ca aceste principii să fie concretizate printr-un set de activități și să oferim o ilustrare a acestui mod de lucru: integrarea aspectelor culturale în predarea limbii române ca limbă străină. În alcătuirea fișei de lucru am pornit de la două chestiuni: 1. Cum să nu fie un text cultural?; 2. Ce înseamnă cultură/elemente culturale? Suntem de părere că un astfel de text-suport, folosit ca factor stimulator în învățarea limbii române, nu trebuie să fie nici lung, nici complicat ca structură, nici plictisitor sau să conțină idei repetate, reluate, sinonime sau detalii. Cât despre cultură, aceasta poate însemna și reacția imediată la un salut sau inițierea unui dialog; ea poate fi materializată și accesată prin/în practicile vieții cotidiene.

De la intenția de a comunica rapid și eficient la „Ciao, profa!”

Cultura și LR ca LS → aspectele culturale – factor stimulator

FIȘĂ DE LUCRU

GRUP-ȚINTĂ: ANUL PREGĂTITOR

RESURSE EDUCATIONALE: pagini web, dicționare (online)

METODE FOLOSITE: brainstormingul, expunerea, conversația, explicația, exemplul, exercițiul, observația, eseul de 5 minute

FORME DE ORGANIZARE: ACTIVITĂȚI FRONTALE, INDIVIDUALE, DE GRUP (4-5 persoane)

I. ACTIVITĂȚI CONVERSAȚIONALE

1. Cum vă salutați colegii – în țara voastră/în România?
2. Cum vă salutați părinții? Ce gesturi pot să apară?
3. Cum vă salutați vecinii? Ce puteți să spuneți despre gesturi? Dar despre distanța păstrată?

4. Cum vă salutați profesorii?

5. **Voi aveți timp să citiți? vs Dumneavoastră aveți timp să citiți?**

II. ACTIVITĂȚI LEXICALE; III. EXERCITII: SINTAGME, STRUCTURI GRAMATICALE ȘI CONTEXTE

1. Căutați în dicționar cuvintele: *a se tutui, politicos, politețe*.
2. Citiți textul. Subliniați cuvintele noi.

Ne tutuim sau ne dumneavoastrăvum?

Un lingvist german spunea, cu mulți ani în urmă, că politețea nu este doar o problemă gramaticală, ci, mai ales, una de limbaj non-verbal. Ca să traduc, e mai important cum spui, ce ton al vocii ai, ce rezultă din poziția corpului decât dacă îi spui „dumneavoastră” sau „tu” unei persoane. Sigur că respectivul lingvist are dreptate, fiindcă o voce agresivă sau o atitudine batjocoritoare anulează orice pronume de politețe. Se știe, atunci când vorbim despre pronumele de politețe, nu vorbim despre toate limbile pământului. Cred că ați ghicit deja, mă

refer mai ales la limba engleză unde pronumele de politețe nu există: cuvântul „you” înseamnă și „tu”, și „dv.”

De regulă, în mai toate limbile, politețea se exprimă printr-o formă de plural a persoanei a doua. Francezii, de pildă, îi spun persoanei a doua plural „vous”, de unde a fost creat cuvântul „vouvoyer” fără corespondent în limba română: „a dumneavoastrăvui”, dacă mi se permite această invenție. În Franța, tradiția folosirii persoanei a doua plural a fost, până de curând, o regulă nescrisă a adresărilor și între persoane foarte apropiate. Astfel, istoria literaturii franceze reține faptul că scriitorii Jean-Paul Sartre și soția sa, Simone de Beauvoir, nu s-au tutuit niciodată. Italienii, în schimb, atunci când nu tutuiesc persoana cu care vorbesc, i se adresează ca și cum aceasta ar fi absentă, fiindcă folosesc persoana a III-a singular. E ca și cum am spune unei persoane de sex feminin pe care nu o cunoaștem bine „Ea e foarte frumoasă” în loc de „Sunteți foarte frumoasă”. Mă iertați, în lumea de astăzi, o asemenea constatare adresată unei femei ar fi considerată mai degrabă hărțuire sexuală decât un gentil compliment.

(<http://radiotimisoara.ro/2018/02/21/%F0%9F%94%8A-ne-tutuim-sau-ne-dumnevoastravui/>)

3. Alcătuiți propoziții cu elementele lexicale noi.

4. a. Răspundeți la următoarele întrebări:

Ce elemente de limbaj non-verbal cunoașteți?

Ce gesturi folosiți cel mai des în comunicare?

Cum arătați că (nu) sunteți de acord cu ce spune partenerul de dialog?

b. Căutați sinonime (în text sau în dicționar) pentru: *chestiune, trup, comportament, a vorbi, a inventa, a cunoaște, apropiat*.

c. Ce cuvinte cu sensuri opuse apar în text? Dați și alte exemple.

5. Potriviiți:

• a batjocori	• a face/a declara nul un document, a desființa, a suprima
• a anula	• a umili, a înjosi, a lua în râs
• agresiv	• a scuti pe cineva de o pedeapsă, a trece cu vederea vina, greșeala cuiva, a nu mai considera vinovat pe cineva
• a se adresa	• care atacă fără provocare, care caută prilej de ceartă
• a ierta	• a începe un dialog (pentru a întreba, a cere o explicație)

6. Puneți diacritice. Comentați afirmațiile:

„**Politetea este** pentru spirit ceea ce gratia este pentru trup.” (Voltaire)

„Adevarata **politete e** sa arati oamenilor bunavointa.” (J. J. Rousseau)

7. În România când facem cunoștință cu cineva dăm mâna cu persoana respectivă. Există un obicei similar în țara voastră? Discutați despre asta cu colegii din grupul de lucru.

8. Sunteți în parcul de lângă universitate cu un coleg/o colegă. Vedeți niște fete/băieți pe banca de lângă. Vreți să vorbiți cu ele/cu ei. Ce urmează? Ce le spuneți? Ce faceți? Realizați un dialog.

IV. ASPECTE TEORETICE

PRONUMELE DE POLITEȚE. Inventar vs uz. Nuanțe și contexte.

Tălică, dacă vrei să fim familiari, spune-mi „nea Marcele”!

Ieri am deschis o discuție mult mai complexă decât pare despre politețe. Politețea, îmi îngădui să observ, nu este un cod, ci, mai degrabă, o atitudine. O atitudine ce se formează în copilărie și adolescență și se manifestă asemenea strănutului. Da, ați înțeles bine, asemenea unor reflexe necondiționate cum este și strănutul. Dacă vreți să verificați adevărul spuselor mele, uitați-vă cu atenție la un film străin în care apar și secvențe cu aglomerări umane. Veți fi mirați să observați cum toate personajele ce compun o asemenea secvență de aglomerație umană spun instinctiv „scuzați”, „pardon” la fiecare atingere accidentală. Cam așa e politețea în opinia mea: ceva instinctiv, dincolo de rațiune.

Ieri, atunci când am observat că vorbitorii de limbă engleză nu au pronume personal de politețe, ar fi trebuit să vă atrag atenția asupra unui fenomen mult mai nuanțat: în limba română, între pronumele „tu” și „dumneavoastră” există mai multe nuanțe. Astfel, fenomenul apropierii de un interlocutor căruia îi spunem „dumneavoastră” are mai multe nuanțe. Și am să le enumăr imediat. De la „dumneavoastră” se trece la „dumneata”, care este primul semn de apropiere. De la „dumneata”, următorul pas este o adresare mult mai apropiată, anume „mata”. Apoi, de îndată, apar „mătăluță” și, în final, înainte de un „tu” sincer, se ivește rarul „tălică”.

Dar și familiarele „nenea”, „nea”, „bade”, „lele”, „tață” care, atenție, se folosesc doar cu numele mic. Da, fiindcă „nea Tolceo” e ridicol, în vreme ce „nea Marcele” sună și tandru, și firesc.

(<http://radiotimisoara.ro/2018/02/22/%F0%9F%94%8A-talica-daca-vrei-sa-fim-familiari-spune-mi-nea-marcele/>)

La final, le putem cere studenților feedback printr-o întrebare simplă: *Cum v-ați simțit?*, utilizând platforma *mentimeter.com*. De asemenea, suntem de părere că Eseul de 5 minute ar putea funcționa în cadrul scenariului descris. Anticiparea temei de la cursul următor se poate face prin notarea câtorva elemente după schema: *ce știu – ce vreau să știu*.

În concluzie, prin această fișă de lucru, dar și prin argumentarea importanței de a integra dimensiunea culturală în procesul didactic, am arătat că predarea și învățarea limbii române ca limbă străină trebuie și poate să se bazeze pe aspecte de cultură și de civilizație, acestea „sporind potențialul de dobândire și de perfecționare a competenței de comunicare prin accentuarea adecvării formelor lingvistice la contextele situaționale autentice” (Bărdășan, Căpălnășan 2018, 126).

Referințe bibliografice

- Bărdășan, Gabriel, Căpălnășan, Emina. 2018. *Integrarea aspectelor culturale în predarea românei ca limbă străină la nivelurile A2-B1. Provocări*, în „Studii de știință și cultură”, XIV, p. 123-128; <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=639230>.
- Bărdășan, Gabriel, Căpălnășan, Emina. 2019. *Modalități de valorificare a descriptorilor de competență din cadrul european comun de referință pentru limbi în predarea limbajelor specializate la programul pregătitor de limba română*, în „Studii de știință și cultură”, XV, nr. 1, p. 53-65; <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=751809>.
- Căpălnășan, Emina, Radu-Pop, Ana-Maria. 2018. *Fixarea modului conjunctiv: tipar gramatical vs model comunicativ-funcțional*, în *Quaestiones Romanicae. Lucrările Colocviului Internațional Comunicare și cultură în Romania europeană* (ediția a VI-a/16-17 iunie 2017). Szeged: Jate Press, p. 179-187.
- Emitt, M., Pollock, J., Komesaroff, L. 2003. *Language and Learning*. Oxford: Oxford University Press.

Webografie

- <https://litere.uvt.ro/wp-content/uploads/2014/07/2019-2020-Planul-de-invatamant-PPLRCS.pdf>.
- Negrescu-Babuș, Inna, *Perspectiva interculturală în predarea limbilor străine*, http://www.akademos.asm.md/files/111_114_Perspectiva%20interculturala%20in%20predarea%20limbilor%20straine.pdf. www.dexonline.ro.

Texte-suport:

- <http://radiotimisoara.ro/2018/02/21/%F0%9F%94%8A-ne-tutuim-sau-ne-dumnevoastravuim/>.
- <http://radiotimisoara.ro/2018/02/22/%F0%9F%94%8A-talica-daca-vrei-sa-fim-familiari-spune-mi-nea-marcele/>.